

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Економічний факультет
Кафедра економічної теорії та маркетингу

ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів

спеціальності:

(Шифр за ОПП ГСЄ 1.09)

Дніпро
2017 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Лакей І.М.,ст. викл.; Чайка Ю.М., доц., к.е.н.

Обговорено та схвалено науково-методичними комісіями спеціальностей:

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Основи економіки» складена відповідно до освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів за спеціальностями: 014.01 Середня освіта (українська мова і література); 014.04 Середня освіта (Математика); 035.01 Філологія (українська мова та література); 035.03 Філологія (слов'янські мови та літератури (переклад включно)); 035.04 Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)); 035.05 Філологія (романські мови та літератури (переклад включно)); 055 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; 061 Журналістика; 111 Математика; 112 Статистика; 121 Інженерія програмного забезпечення; 124 Системний аналіз; 125 Кібербезпека; 144 Теплоенергетика; 131 Прикладна механіка; 151 Автоматизація та комп'ютерноінтегровані технології; 153 Мікро- та наносистемна техніка; 173 Авіоніка; 133 Галузеве машинобудування; 181 Харчові технології.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є базові економічні закони та форми організації економічної діяльності, економічні відносини людей, що об'єктивно виникають між ними у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг у суспільстві, моделі поведінки економічних суб'єктів, проблеми оптимізації виробництва в умовах обмеженості ресурсів.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Основи економіки» досліджує загальні закономірності соціально-економічного розвитку. Вивчення економіки пов'язане як із загальнотеоретичними, так і з базовими дисциплінами гуманітарного та природничо-наукового напрямку, зокрема такими як: «Філософія», «Логіка», «Математика», «Психологія». Вивчення економіки дозволяє краще розуміти такі суспільні дисципліни як «Історія», «Право», «Соціологія», «Політологія».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальні основи економічного розвитку.
2. Мікроекономічні аспекти функціонування економіки.
3. Макроекономічні аспекти функціонування економіки.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи економіки» є формування системи знань про загальні основи функціонування і розвитку економічних систем та моделі поведінки в них господарюючих суб'єктів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи економіки» є сформувати у майбутніх спеціалістів розуміння основних економічних явищ і процесів, закласти основи економічного мислення, яке опирається на глибоке знання економічних законів та механізму їх впливу, використання передового досвіду для підвищення ефективності національного виробництва в умовах наростаючої обмеженості ресурсів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- теоретичні основи економічної теорії;
- методи дослідження соціально-економічних процесів;

- зміст відносин власності і форми їх реалізації;
- зміст і роль товарно-грошових та ринкових відносин в економічному розвитку суспільства;
- сутність, форми і функції ринкового механізму та конкуренції;
- закономірності макроекономічного розвитку і основи економічного зростання;
- мету та інструменти державного регулювання економіки;
- механізм функціонування підприємств в умовах ринкових відносин;
- сучасні тенденції розвитку світового господарства.

вміти:

- здійснювати аналіз соціально-економічних процесів у суспільстві;
- самостійно досліджувати і давати оцінку економічним явищам як на глобальному, так і на макро- та мікро- рівнях;
- орієнтувати свою практичну діяльність на ефективне господарювання;
- самостійно вирішувати економічні задачі;
- передбачати можливі зміни у економічному житті суспільства та їх вплив на політичні, соціальні, організаційно-технологічні та інші відносини, а також на особисту діяльність.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години / 2 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні основи економічного розвитку.

Тема 1. Вступ в економіку.

Економіка як сфера людської діяльності. Поняття «економіка» і його зміст. Співвідношення понять «економіка» і «господарство». Суть економічної діяльності. Причини існування економіки. Потреби і обмеженість ресурсів. Складові економіки: трансформаційна, інформаційна та інституційна. Зв'язок економіки з системами природа і суспільство.

Економічні знання в системі наукових знань. Економічна наука, її зародження та розвиток. Предмет дослідження та функції економічної науки. Зв'язок економічної науки з іншими науками.

Методи і рівні економічних досліджень. Поняття методу економічної науки. Основні методи економічних досліджень. Економічні закони. Мікро- та макрорівень економічних досліджень.

Тема 2. Процес виробництва.

Потреби як рушійна сила економічного розвитку. Поняття потреб. Економічні потреби. Види потреб. Закон зростання потреб. Вплив потреб на економічний розвиток. Економічні інтереси.

Економічні блага: поняття, властивості, класифікація. Обмежені та вільні блага. Корисність благ. Гранична корисність. Закон спадної корисності. Взаємозв'язок благ. Субституційні та комплементарні блага.

Економічні ресурси: властивості, класифікація. Види ресурсів. Сучасні тенденції у розвитку ресурсної бази економіки. Фактори виробництва.

Зв'язок ресурсів і продукту. Обмеженість ресурсів. Виробнича функція. Комплементарність та субституційність ресурсів. Виробничі можливості. Продуктивні сили суспільства.

Поняття виробництва. Фази виробництва. Продукт виробництва та форми його існування. Структура виробництва. Проміжний та кінцевий продукт. Первинний, вторинний та третинний сектори виробництва.

Тема 3. Економічна система.

Економічна система. Поняття та складові економічної системи. Основні питання вибору та способи їх вирішення в економічній системі. Фактори, що впливають на формування економічної системи. Інституційні основи економічної системи.

Еволюція та типи економічних систем. Ринкова система, командна система, змішана система. Сучасні типи економічних систем. Основні моделі сучасних змішаних систем: американська, європейська, японська. Спільні риси та національні особливості розвитку економічних систем сучасних країн.

Економічні агенти та їх взаємодія. Домашні господарства, фірми, держава, їх функції та участь у економічному процесі. Факторні доходи учасників виробництва. Кругооборот продуктів і доходів в економічній системі. Модель кругопотоку.

Власність як інституційна основа економічної системи. Сутність власності. Типи, форми і види власності. Еволюція власності. Роль власності в функціонуванні економічної системи.

Змістовий модуль 2. Мікроекономічні аспекти функціонування економіки.

Тема 4. Формування та еволюція ринкової системи

Натуральне господарство. Суть та характерні риси натурального виробництва. Історичне місце та хронологічні рамки натурального господарства.

Товарне господарство. Суть та характерні риси товарного господарства. Причини та умови виникнення товарного господарства. Історична роль та еволюція товарного господарства. Товар та його властивості. «Чисті» товари, напівсуспільні та суспільні блага.

Грошове господарство. Походження та еволюція грошей. Гроші, їх суть та функції. Грошові системи. Закони грошового обігу. Сучасна еволюція грошового обігу.

Ринок, його суть і функції. Поняття ринку: його умови існування та характерні ознаки. Функції ринку. Структура та інфраструктура ринку.

Тема 5. Функціонування ринкового механізму.

Ринковий попит та фактори, що його визначають. Поняття попиту. Закон попиту. Цінові та нецінові фактори попиту.

Ринкова пропозиція та фактори, що її визначають. Поняття пропозиції. Закон пропозиції. Цінові та нецінові фактори пропозиції.

Взаємодія попиту і пропозиції та встановлення ринкової ціни. Механізм встановлення ринкової рівноваги. Механізм зміни ціни в умовах ринку. Переваги та недоліки ринкового ціноутворення. Надлишки споживача та виробника.

Еластичність попиту та пропозиції. Поняття еластичності. Фактори еластичності попиту та пропозиції. Значення еластичності в ринковому ціноутворенні та її використання в господарській практиці.

Тема 6. Умови функціонування ринку. Конкуренція і монополія.

Конкуренція, її типи, види і форми. Сутність конкуренції. Внутрішньогалузева і міжгалузева конкуренція. Типи ринків за режимом конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція. Цінові і нецінові методи конкурентної боротьби. Недобросовісна конкуренція. Позитивні і негативні наслідки конкуренції.

Монополізм, його причини і форми прояву. Поняття монополії і суть монополізму. Причини і умови існування монополізму. Види монополій. Форми прояву монополізму. Монопольна влада. Позитивні і негативні наслідки монополізму. Природні монополії. Державне обмеження і регулювання монополій.

«Провали» ринку та необхідність державного регулювання. Причини і випадки «провалів» ринку. Зовнішні ефекти а суспільні блага. Асиметрія інформації та економічні ризики. Економічна невизначеність та страхування. Невизначеність прав власності та транзакційні витрати. Необхідність, форми і методи державного регулювання ринку.

Тема 7. Ринок ресурсів.

Ринок ресурсів, його складові та особливості функціонування. Похідний характер попиту на ресурси. Попит на ресурси та їх продуктивність. Вплив ринку ресурсів на ринок готового продукту.

Ринок праці. Праця як ресурс. Попит на працю. Продуктивність праці. Особливості пропозиції праці. Взаємодія попиту і пропозиції на ринку праці, формування заробітної плати та зайнятість. Заробітна плата, її форми і системи. Номінальна і реальна заробітна плата. Фактори диференціації заробітних плат.

Ринок землі. Земля як ресурс та її особливості. Формування попиту на землю. Особливості пропозиції землі. Земельна рента, її види. Ціна землі.

Ринок капіталу. Формування попиту на капітал. Особливості формування пропозиції капіталу. Позичковий процент і фактори, що на нього впливають. Реальний і фіктивний капітал. Інвестиції, їх суть і види. Джерела інвестицій.

Інституційна структура ринку капіталів. Ринок реальних інвестицій та його інститути. Ринок фінансового капіталу. Позичковий капітал. Ринок цінних паперів. Інструменти ринку цінних паперів. Акції як інструмент ринку цінних паперів, облігації, векселі, похідні цінні папери.

Тема 8. Підприємництво в ринковій економіці.

Підприємництво, його суть і функції. Сутність і ознаки підприємницької діяльності. Еволюція підприємництва. Функції підприємництва. Види підприємницької діяльності. Принципи і умови підприємницької діяльності.

Підприємство і фірма. Поняття фірми. Поняття підприємства. Види підприємств. Організаційно-правові форми підприємств, їх переваги і недоліки. Бізнес-планування.

Тема 9. Виробництво на підприємстві

Витрати виробництва та їх види. Поняття витрат. Явні та неявні витрати. зв'язок витрат із змінами обсягів виробництва: постійні, змінні витрати. загальні середні та граничні витрати. Масштаб виробництва та виробнича потужність підприємства. Собівартість виробництва.

Капітал підприємства та його структура. Поняття капіталу підприємства. Джерела формування капіталу. Напрямки вкладення капіталу підприємства. Основні та оборотні засоби. Функціонування капіталу та його оборот. Зношення основного капіталу. Амортизація.

Доходи підприємства та прибуток. Поняття доходу підприємства, його джерела і форми. Поняття прибутку та його функції. Фактори, що впливають на величину прибутку.

Управління підприємством в умовах ринку. Бізнес планування. Система менеджменту на підприємстві. Маркетингова діяльність.

Змістовий модуль 3. Макроекономічні аспекти функціонування економіки.

Тема 10. Національна економіка і її розвиток.

Поняття національної економіки. Економічна територія країни. Суб'єкти національної економіки резиденти і нерезиденти.

Економічні показники національної економіки. Система національних рахунків. Національний обсяг виробництва. ВВП и ВНП, способи їх вимірювання. Національний дохід. Національне багатство.

Економічне зростання та його зміст. Показники економічного зростання фактори економічного зростання. Типи економічного зростання.

Тема 11. Макроекономічна рівновага та нестабільність

Поняття макроекономічної рівноваги та механізм її досягнення. Сукупний попит і сукупна пропозиція, та фактори, що її визначають. Взаємодія сукупного попиту та сукупної пропозиції а встановлення макроекономічної рівноваги. Збурення сукупного попиту і пропозиції та зміна стану рівноваги.

Циклічність як форма економічного розвитку. Причини та види циклічних коливань. Соціально-економічні наслідки циклічності. Державне регулювання циклу.

Інфляція, її суть, причини та наслідки. Причини інфляції. Види інфляції показники інфляції. Наслідки інфляції. Антиінфляційна політика держави.

Безробіття, його суть, причини і наслідки. Зайнятість і безробіття. Форми прояву безробіття. Приховане безробіття. Види безробіття. Наслідки безробіття. Державне регулювання зайнятості.

Тема 12. Доходи і соціальний захист.

Формування та розподіл доходів населення. Основні види та джерела доходів. Первинний та вторинний розподіл доходів. Використання доходів. Споживання, заощадження, нагромадження.

Нерівномірність доходів і соціальна нерівність. Причини нерівномірності розподілу доходів. Соціальна нерівність та її наслідки. Крива Лоренцо та коефіцієнт Джині.

Рівень життя населення та його складові. Показники рівня життя населення. Індекс людського розвитку.

Соціальний захист населення. Необхідність соціального захисту населення. Форми соціального захисту. Соціальне забезпечення і соціальне страхування.

Тема 13. Фінансова система

Фінанси, їх суть і функції. Фінансова система та її структура.

Податки, їх суть і функції. Податкова система.

Державний бюджет та його структура. Бюджетна система України та її структура. Доходи державного бюджету. Видатки державного бюджету. Дефіцит державного бюджету, його природа, джерела покриття та наслідки. Державний борг.

Кредит, його суть і функції. Принципи кредиту. Види кредиту. Кредитна система країни. Банківська система. Банки та їх функції центральний банк та його функції. Небанківські кредитні установи.

Тема 14. Міжнародні економічні відносини

Міжнародна торгівля. Суть, причини та структура міжнародної торгівлі. Вплив міжнародної торгівлі на економічний розвиток країни. Режими зовнішньої торгівлі. Державне регулювання зовнішньої торгівлі.

Міжнародний вивіз капіталу. Причини, форми та напрямки вивозу капіталу. Вплив міжнародного вивозу капіталу на економічний розвиток країни.

Валютний ринок і валютний курс. Фактори формування валютного курсу. Вплив валютного курсу на економічну ситуацію в країні. Режими валютних курсів.

Платіжний баланс країни та його структура. Вплив платіжного балансу на економічне становище країни. Регулювання платіжного балансу.

3. Рекомендована література

1. Білецька Л. В., Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) [Текст]: навч. посіб. / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савич. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.

2. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічних знань. — 2-ге вид. — К.: Знання-Прес, 2004 р.

3. Дзюбик С. Д. Основи економічної теорії : навч. посіб. / С.Д. Дзюбик, О.С. Ри-вак. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К. : Знання, 2008. — 491 с.

4. Дорошевский М.В. Основы экономики: Учеб пособие / М.В. Дорошевский, Г. В. Мысливец. — К.: МАУП, 2004.

5. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посіб. — К.: Вища шк., 2005.

6. Загальна економіка: Підручник І.Ф.Радіонова, І.С.Кравченко, В.В.Радченко./За ред. І.Ф.Радіонової. – 4-те вид., доп. і перероб. – К.: “А.П.Н.”, 2005.

7. Економічна теорія Горлач М.І., Соколов М.О., Кримов М.І., Лисенко С.Ф., та ін. 2017, - 532 с.

8. Економічна теорія: Політекономія [Текст]: підручник / В.Д. Базилевич, В.М. Попов, К.С. Базилевич та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. – 4-те вид. – К.: Знання-Прес. 2005. – 615 с.

9. Костюк В. С., Економічна теорія [Текст]: навч. посіб. / В.С. Костюк, А.М. Андрющенко, І.П. Борейко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 282 с.

10. Мазур О. Є. Основи економіки : теорія і практикум : для студ. вищ. навч. закл. / Олена Мазур. — К. : Лібра, 2008. — 287 с.

11. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів і контролю знань із курсу «Економіка» / Н.І. Дучинська, А.П. Дучинський, І.М. Лакей, Р.О. Турочкін, О.В. Фіногеева – Д.: РВВ ДНУ, 2013. - 64 с. (додається в НМКД).

12. Основи економічної теорії [Текст]: підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; за ред. А. А. Чухна. – К.: Вища шк., 2001. – 606 с.

13. Основи економічної теорії: Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2008. – 448 с.

14. Петруня Ю. Е. Основы экономической теории : учеб. пособие / Ю. Е. Петруня, А. А. Задоя. — 4-е изд., перераб. и доп. — К. : Знання, 2008. — 420 с.

15. Посібник для підготовки та складання іспитів із економічної теорії / Дучинська Н.І., Лакей І.М., Ульянова Л.П., Щеньова В.Б. – Д.: РВВ ДНУ, 2010. – 128. (додається в НМКД).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумкова атестація з навчальної дисципліни «Економічна теорія» – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою:

- опитувань на семінарських заняттях;
- перевірки конспектів лекцій;
- письмової контрольної роботи.

Критерії успішності

Оцінки «відмінно» заслуговує студент (студентка), який (яка) виявив (виявила) всебічні, системні й глибокі знання навчального матеріалу і вміння вільно виконувати передбачені програмою завдання, ознайомлений (ознайомлена) з основною і додатковою літературою. Зазвичай, оцінка «відмінно» ставиться студентам, які засвоїли основні поняття та принципи сучасної економічної теорії, вільно оперують економічними категоріями та інтерпретують графічні економічні моделі, усвідомлюють зв'язки між основними економічними явищами та процесами, творчо та коректно використовують їх при розв'язанні задач.

Оцінки «добре» заслуговує студент (студентка), який (яка) виявив (виявила) повне знання навчального матеріалу, успішно виконав (виконала) передбачені програмою завдання, засвоїв (засвоїла) рекомендовану основну літературу. Як правило, оцінка «добре» виставляється студентам, які засвідчили системні знання понять та принципів економічної теорії і здатні до їх самостійного поповнення та оновлення під час подальшої навчальної роботи і професійної діяльності. Одночасно вони допустили певні неточності, пропуски, помилки, які зумовили некоректність окремих результатів та висновків.

Оцінки «задовільно» заслуговує студент, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, потрібному для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією, частково впорався з виконанням передбачених програмою завдань, ознайомлений із частиною рекомендованої основної літератури. Зазвичай, оцінка «задовільно» виставляється студентам, які допустили суттєві помилки в усних відповідях та при виконанні завдань контрольних робіт, мали серйозні труднощі у спробах усунути ці помилки самостійно.

Оцінка «незадовільно» виставляється студентові, який виявив значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допустив грубі помилки у виконанні передбачених програмою завдань, незнайомий з основною літературою. Як правило, «незадовільна» оцінка виставляється студентам, у яких відсутні знання базових положень сучасної економічної теорії або їх недостатньо для продовження навчання чи початку професійної діяльності.